Ungdomsbrottslighet i Finland – tio rekommendationer för en effektiv och proportionerlig kriminalpolitik

Ungdomsbrottslighet är ett mångfacetterat fenomen. Allvarlig och återfallande brottslighet koncentreras till en mycket liten grupp unga som ofta har betydande ackumulerade riskfaktorer. Ofta har dessa unga varit kända av myndigheterna sedan länge, till exempel genom barnskydds- eller familjevåldsanmälningar. En effektiv kriminalpolitik kräver en precis problemdefinition, respekt för barnets rättigheter och åtgärder som både tajmas och riktas rätt. Enbart straff ökar inte samhällets säkerhet. Tvärtom kan de i vissa fall förvärra ungas brottsaktiva livsbanor – särskilt om straffen riktas brett och främst mot unga med låg brottsrisk. Samtidigt är det tydligt att även straff och tvångsmedel har sin plats i bekämpningen av den allvarligaste och mest återfallande brottsligheten.

Centrala rekommendationer till beslutsfattare

1. **Skilj lindrigare brottsliga handlingar bland unga från allvarlig brottslighet**.
Den tillfälliga regelbrytning som hör till ungdomstiden är ett annat fenomen än allvarligt våld och organiserad brottslighet, och dessa olika fenomen kräver differentierade och proportionerliga politiska åtgärder.

2. **Fokusera de tyngsta åtgärderna på de få, mest brottsaktiva unga**
Allvarlig och återfallande brottslighet koncentreras till få unga och kräver individuella, intensiva barnskyddsåtgärder. Brotten begångna av barn och unga med de allvarligaste problembeteendena bemöts genom att utveckla barnskyddets verktygsuppsättning, såsom institutionsvård.

3. **Beakta grupper, kamratkretsar och social kontext**
Ungdomsbrottslighet är ofta ett gruppfenomen. Att ingripa enbart på individnivå är ofta otillräckligt. I stället behövs lösningar och verksamhetsmodeller som innefattar grupper och sociala nätverk.

4. **Uppmärksamma socialpolitikens centrala roll i brottsförebyggande arbete**
Åtgärder som knyter unga till samhället, såsom högkvalitativ skola, förebyggande av skolfrånvaro och avhopp samt ungas sysselsättningsmöjligheter, är en del av långsiktig kriminalpolitik.

5. **Involvera unga i planeringen av lösningar**
Unga är experter på sin egen livsmiljö. Delaktighet ökar åtgärdernas legitimitet och effektivitet samt minskar stigmatisering.

6. **Basera politiken på forskningskunskap om barns och ungas utveckling**
Ungas bedömnings- och självregleringsförmåga utvecklas långt in i vuxenlivet. I detta utvecklingsskede är också möjligheterna att påverka individen stora. Detta måste beaktas i polis-, åklagar- och domstolspraxis samt i servicesystemet.

7. Kom ihåg att barnets rättigheter är en central ram även inom kriminalpolitiken
Under 18-åringar är barn även när de har begått brott. I nordisk rättspraxis behandlas barn och unga som en särskild grupp, och skyddet av deras rättigheter styr också reaktionerna på brott samt användningen av begränsande åtgärder.

8. Notera överlappet mellan brottsoffer och brottsförövare samt tvingande till brott
Många unga som begår brott är själva offer för våld och utnyttjande. I dessa fall bör ansvaret även utsträckas till de personer som utnyttjar barn.

9. Säkerställ att påföljderna är snabba och säkra
När det gäller brottspåföljder är deras säkerhet och snabbhet väsentliga. Långa processer försvagar effektiviteten, särskilt för barn. Ur barnets perspektiv är en långsam påföljd svår att koppla till själva gärningen.

10. Flytta fokus från projekt till permanenta tvärvetenskapliga strukturer
Finsk kriminalpolitik bygger för närvarande alltför mycket på korta projekt. Det behövs systematiska och permanent finansierade, samhällsbaserade och tvärvetenskapliga verksamhetsmodeller vars effektivitet utvärderas systematiskt. Polisens systematiska förebyggande arbete i samarbete med andra myndigheter måste tryggas.

Slutsats: En effektiv kriminalpolitik för unga skyddar barn, riktar tunga åtgärder mot de få som begått allvarliga brott och förebygger brottslighet långsiktigt. Ett tryggt samhälle byggs på vältajmat stöd, inte på tidig bestraffning. Samhällets åtgärder bör baseras på forskningsbaserad kunskap och långsiktig utveckling.

Finlands situation i korthet

- Majoriteten av ungas brott är lindriga, särskilt egendomsbrott och lindrigare våld. De flesta unga begår inte upprepade brott.
- Allvarligt våld är sällsynt bland minderåriga, och brott mot liv samt skjutvapenbrott begås i Finland huvudsakligen av vuxna.
- Återfallande och allvarlig brottslighet ackumuleras till en liten grupp unga som ofta har en bakgrund med mental ohälsa, skadliga barndomsupplevelser, familjevåld, brist på skolanknytning och tidig användning av rusmedel.
- Processerna är långsamma: brottsprocesser för unga tar ofta lång tid, vilket försvagar påföljdernas uppfostrande och förebyggande verkan.
- Servicesystemet är fragmenterat: särskilt missbruks- och mentalvårdstjänsterna för minderåriga är otillräckliga, och ansvaret ackumuleras till barnskyddet. Tjänsterna saknar ofta brottsspecifik kompetens.
- Tvärvetenskapliga modeller, såsom Ankarmodellen, används, men genomförandet och intensiteten varierar regionalt och mellan modellerna. Dessutom är deras effektivitet och träffsäkerhet oklara när det gäller den allvarligaste brottsligheten.

Jämförelse med andra nordiska länder samt Estland

- **Estland** har genomfört en helomfattande reform som utgår ifrån barnets rättigheter och vars syfte är att förhindra att barn i riskzonen hamnar i det straffrättsliga systemet och

minimera fängelsestraff för barn. Ungdomsbrottsligheten har minskat betydligt, och processerna är snabba och individuella. Fängelse för minderåriga är i praktiken nästan obefintligt och även användningen av villkorlig övervakning är mycket begränsad. Baserat på dessa framgångar har Estland utvidgat sitt tillvägagångssätt till att även omfatta unga vuxna upp till 29 års ålder, och domstolarna kan tillämpa påföljder avsedda för unga på 18–21-åringar.

- **Sverige** har under de senaste åren utvecklats mot en klart mer repressiv riktning. Åldersgränsen för straffrättsligt ansvar håller på att sänkas, trots att forskningsevidens inte stöder denna åtgärd och kritiska röster, även från brottsoffers anhöriga, betonar behovet av förebyggande åtgärder.
- **Danmark** har prövat att sänka åldersgränsen, men enligt studier har reformen inte minskat brottsligheten. Tvärtom var effekterna delvis negativa: de 14-åringar som omfattades av reformen begick oftare nya brott, och deras skolprestation försämrades.
- **Island och Norge** betonar samarbete olika myndigheter och andra aktörer emellan, samhällsbaserade lösningar och bekämpning av familjevåld som del av förebyggandet av ungdomsbrottslighet.

Gemensam nordisk bedömning

Allvarlig ungdomsbrottslighet är nästan undantagslöst kopplad till ackumulerade sociala problem och kan inte lösas enbart genom polisiära åtgärder.

I Helsingfors, 11.2.2026

Natalia Ollus, direktör, Europeiska institutet för kriminalpolitik (HEUNI)

Kimmo Nuotio, forskningsdirektör, institutet för kriminologi ja rättspolitik (Krimo)

Julia Korkman, arbetslivsprofessor (Åbo Akademi), specialplanerare, HEUNI

Markus Kaakinen, biträdande professor, Krimo

Mer information om rekommendationerna och kontaktuppgifter

Dessa rekommendationer baserar sig på HEUNIs och Hanaholmens expertseminarium Youth criminality in the Nordics: What works? från oktober 2025. Seminariet samlade forskare och experter från samtliga nordiska länder samt Estland för att sammanfatta vad vi vet om förebyggande av ungdomsbrottslighet och ingripande mot den utifrån forskningsevidens och praktiska erfarenheter. Seminariets anföranden kan ses på adressen:
https://youtube.com/playlist?list=PLcqZ2EJkaCeKN9CClXWPoQCW_UMJY7ILD&si=fErXgF0N-aw378Vf

Den nordiska expertgruppen arbetar för närvarande med en gemensam rekommendation på engelska som publiceras inom den närmaste tiden. De rekommendationer som presenteras här baserar sig på denna publikation. För mer information, vänligen kontakta:
markus.kaakinen@helsinki.fi; +358 294120878 eller julia.korkman@om.fi; +358 40 5092383.